

ROLA PSYCHOLOGA W DPS-IE

PSYCHOLOG W DOMU POMOCY SPOŁECZNEJ MOŻE BYĆ POMOCNY ZARÓWNO MIESZKAŃCOM, JAK I PERSONELOWI. ODPOWIEDNIO WYKORZYSTUJĄC SWOJĄ WIEDZĘ I UMIEJĘTNOŚCI, MOŻE DAWAĆ WSPARCIE NIE TYLKO W SYTUACJACH KRYZYSOWYCH, ALE RÓWNIEŻ W CODZIENNYCH PROBLEMACH.

Anna Rosińska-Młynek

Zgodnie z *Rozporządzeniem w sprawie domów pomocy społecznej* warunkiem efektywnej realizacji usług opiekuńczych i wspomagających jest zapewnianie mieszkańcom domu pomocy społecznej kontaktu z psychologiem (§ 2 ust. 2).

Przed psychologiem pracującym w DPS-ie stoją szczególne wyzwania. Musi on mieć na uwadze, że podmiotem jego oddziaływań są osoby znajdujące się zazwyczaj w trudnej sytuacji życiowej, a co więcej – sytuacji trwającej chronicznie. Niezależnie od typu domu mieszkańcy borykają się z różnymi trudnościami oraz ograniczeniami. Są to zarówno problemy zdrowotne, jak i emocjonalne, interpersonalne czy rodzinne. Dlatego zadania psychologa w DPS-ie są złożone i obwarowane różnymi wymogami, które nakłada na niego ustawodawca, jak również *Kodeks etyczno-zawodowy psychologa* i standardy pracy określone przez Polskie Towarzystwo Psychologiczne.

Podstawową wartością dla psychologa jest dobro drugiego człowieka. Celem jego profesjonalnej działalności jest niesienie pomocy innym w rozwiązywaniu ich trudności życiowych i osiąganiu lepszej jakości życia na drodze rozwoju indywidualnych możliwości oraz ulepszeniu kontaktów międzyludzkich. Psycholog

powinien respektować również podstawowe wartości, takie jak godność, podmiotowość, autonomia człowieka i jego prawo do nieskrępowanego rozwoju. Psycholog uznaje prawo każdego człowieka do kierowania się własnym systemem wartości, dokonywania własnych wyborów, a także prawo do intymności – niezależnie od jego własnego systemu wartości i światopoglądu.

WARUNKI PRACY PSYCHOLOGA W DPS-IE

Zgodnie z *Rozporządzeniem w sprawie domów pomocy społecznej* psycholog jest członkiem zespołu terapeutyczno-opiekuńczego. Jego podstawowym zadaniem jest więc uczestnictwo w pracach zespołu terapeutyczno-opiekuńczego w zakresie:

- » tworzenia i weryfikacji indywidualnych planów wsparcia,
- » ustalania i realizacji celów oraz sposobów postępowania z mieszkańcami,
- » analizowania indywidualnych przypadków, opracowywania strategii działań dotyczących zachowań mieszkańców i ich aktywności,
- » rozwiązywania aktualnych problemów mieszkańców,

- » wymiany doświadczeń i wiedzy na temat mieszkańców, uzyskanych w trakcie pracy z nimi,
- » pomocy w realizacji zadań powierzonych pracownikom pierwszego kontaktu.

Inspiracją dla psychologa, zwłaszcza rozpoczynającego pracę w placówce takiej jak DPS, może być opracowany w 1999 r. przez Polskie Towarzystwo Psychologiczne projekt *Standardy psychologicznych świadczeń zdrowotnych*. Można w nim przeczytać, że „W warunkiem podstawowym do wykonania psychologicznego świadczenia zdrowotnego jest **zgoda świadczeniobiorcy**. Pacjent musi wyrazić zgodę na poddanie się oddziaływaniom psychologicznym, np. konsultacji. Powinien być **poinformowany o celu** oddziaływań psychologa (np. diagnozy) i zapoznany z jej końcowym rezultatem”. Powyższe wskazania są istotne, ponieważ dotyczą wszystkich mieszkańców domów, zarówno pełnosprawnych, jak i niepełnosprawnych – ubezwłasnowolnionych czy z pełnią praw, chorych i zdrowych psychicznie.

Zgodnie z projektem psychologiczne świadczenie zdrowotne powinno być wykonywane w pomieszczeniu, które zapewni dyskrecję; powinno być ono wyposażone odpowiednio do specyfiki wykonywanych przez psychologa czynności. Świadczenie może być wykonywane przy łóżku pacjenta (z zachowaniem dyskrecji) oraz w jego miejscu zamieszkania. W lecznictwie otwartym, zamkniętym i formach pośrednich standard psychologicznego świadczenia zdrowotnego nie zmienia się.

Jeżeli psycholog nie jest zatrudniony na stałe w danej placówce, powinny zostać ustalone dni i godziny jego dyżurów, a mieszkańcy powinni mieć zagwarantowaną możliwość skorzystania z wizyty. Na terenie DPS-u psycholog może udzielać porad psychologicznych, przeprowadzać konsultacje psycholo-

giczne, prowadzić diagnostykę psychologiczną, stosować oddziaływania rehabilitacyjne oraz wykonywać działania interwencyjne w sytuacjach kryzysowych. Praktyka pokazuje, że w DPS-ie można wyróżnić cztery obszary działania psychologa:

- » praca z mieszkańcem,
- » współpraca z personelem,
- » kontakty z rodziną mieszkańca,
- » współpraca z instytucjami (np. opracowanie diagnozy psychologicznej na prośbę pracownika socjalnego na potrzeby komisji orzekającej o stopniu niepełnosprawności lub innych instytucji).

PRACA Z MIESZKAŃCEM

To kluczowy obszar aktywności psychologa w DPS-ie. W każdej instytucji stałego pobytu zdarzają się różne trudne sytuacje; do najczęściej występujących należą: konflikty pomiędzy mieszkańcami, konflikty mieszkańców z personelem, pojawiające się u mieszkańców problemy zdrowotne rodzące dalsze trudności intra- oraz interpersonalne, zaostrenie dotychczasowych dolegliwości zdrowotnych, trudności pracowników w kontaktach z rodziną mieszkańca. Zaangażowanie psychologa może być wówczas bardzo pomocne, ponieważ, wykorzystując swoją wiedzę i umiejętności, może on znacznie ułatwić rozwiązywanie zaistniałych problemów.

Pierwszą spośród potencjalnie trudnych sytuacji jest **adaptacja mieszkańca po przybyciu** do nowej placówki. Zespół terapeutyczno-opiekuńczy przygotowuje dla każdego mieszkańca domu indywidualny plan wsparcia. Zgodnie z *Rozporządzeniem* dokument ten powinien zostać opracowany w terminie sześciu miesięcy od dnia przyjęcia mieszkańca do placówki, a w przypadku DPS-u dla osób uzależnionych od alkoholu termin ten nie może być dłuższy niż dwa miesiące. Wymieniony okres dla psychologa to czas nawiązania kontaktu z nowo przybyłym mieszkańcem, ob-

serwacji, analizy dokumentacji, określenia potrzeb, zainteresowań mieszkańca, weryfikacji jego oczekiwań wobec psychologa. Ważnym zadaniem w tym czasie jest pomoc mieszkańcowi w adaptacji do nowej rzeczywistości. Psycholog powinien podjąć takie działania, które ułatwią mieszkańcowi przystosowanie się do zasad obowiązujących w placówce. Może to być opracowanie schematu wprowadzenia nowego mieszkańca, np. poprzez wyznaczenie pracownika, który oprowadzi go po budynku, przedstawi innych mieszkańców i personel, opowie o planie dnia, odpowie na pierwsze pytania, częściej będzie kontaktował się z mieszkańcem w początkowym okresie jego pobytu w placówce. Pomoc w adaptacji nowo przyjętych mieszkańców to także rozpoznanie ich stylu życia i sposobów radzenia sobie ze stresem, łagodzenie sytuacji trudnych i ułatwianie kontaktów z innymi mieszkańcami.

Podstawowe zadania psychologa w DPS-ie:

- » udzielanie indywidualnego wsparcia psychicznego mieszkańcom domu poprzez prowadzenie rozmów wspierających, konsultacji, porad psychologicznych,
- » wspomaganie rozwoju emocjonalnego i społecznego mieszkańców,
- » opracowywanie opinii psychologicznych, notatek służbowych,
- » prowadzenie obserwacji poszczególnych osób oraz interakcji między mieszkańcami,
- » pomoc w rozwiązywaniu bieżących problemów i poszukiwanie środków zaradczych.

Zgodnie z *Kodeksem etyczno-zawodowym psychologa* przygotowanym przez Polskie Towarzystwo Psychologiczne: „rozpoczynając pracę, psycholog każdorazowo uzgadnia z klientem cel i zakres swoich oddziaływań oraz

zasadnicze sposoby postępowania. Ustalenia te mają charakter wstępny i mogą ulec zmianie w toku dalszych kontaktów”. Dotyczy to pracy z każdym mieszkańcem, a zadaniem psychologa jest odpowiednie dostosowanie informacji do stanu psychofizycznego rozmówcy.

WSPÓŁPRACA Z PERSONELEM

Psycholog jako członek zespołu terapeutyczno-opiekuńczego współpracuje nie tylko z mieszkańcami, ale również z personelem. Współpraca z pozostałymi pracownikami DPS-u może dotyczyć:

- » rozpoznawania potrzeb mieszkańców i zgłaszania ich pracownikom odpowiedzialnym za ich realizację,
- » rozwoju zainteresowania mieszkańców otaczającym światem,
- » aktywizacji w wolnym czasie,
- » utrzymywania ogólnych sprawności i umiejętności funkcjonowania mieszkańców w życiu codziennym,
- » utrzymywania dobrego kontaktu mieszkańców z rodzinami,
- » minimalizowania napięć psychicznych oraz łagodzenia sytuacji stresowych i konfliktowych,
- » analizy zaistniałych problemów i wspólnego poszukiwania środków zaradczych.

Kodeks etyczno-zawodowy psychologa zobowiązuje go do przestrzegania tajemnicy zawodowej. Jest to wyraźnie podkreślone: „Ujawnienie wiadomości objętych tajemnicą zawodową może nastąpić jedynie wtedy, gdy poważnie zagrożone jest bezpieczeństwo klienta lub innych osób”. Ponieważ praca w DPS-ie jest pracą zespołową (o czym mieszkańcy powinni być poinformowani), podczas rozwiązywania problematycznych sytuacji z udziałem mieszkańca psycholog powinien ujawniać tylko tyle informacji, ile jest konieczne.

Psycholog w DPS-ie może angażować się w realizowanie działalności edukacyj-

nej, prowadzić wyznaczone przez dyrektora lub kierownika zespołu terapeutyczno-opiekuńczego prelekcje dla pracowników – zgodnie z zapotrzebowaniem. Może również angażować się w formy doształcania (prelekcje, spotkania) dla osób uczestniczących na terenie domu w praktykach i stażach zawodowych.

Z uwagi na to, że długotrwała praca z drugim człowiekiem naraża personel na wypalenie zawodowe, jednym z ważniejszych zadań psychologa jest udzielanie wsparcia psychologicznego pracownikom w zakresie pracy zawodowej. Może się to odbywać w ramach rozmów indywidualnych, spotkań grupowych, a także profesjonalnej superwizji.

KONTAKTY Z RODZINĄ

Trzecim obszarem pracy psychologa w DPS-ie jest kontakt z rodzinami mieszkańców. Czasami wynika on z inicjatywy członków rodziny, czasem pracownicy domu muszą przekazać bliskim ważne informacje dotyczące mieszkańca (stan zdrowia, wskazówki w trakcie pobytu w domu rodzinnym itp.). Zdarza się, że mieszkańcy mają poczucie, że są zaniedbywani przez rodzinę, co wywołuje napięcia i sytuacje konfliktowe na terenie placówki. Ponieważ istotnym zadaniem psychologa jest pomoc w radzeniu sobie z emocjami, może on nie tylko ułatwiać mieszkańcom kontakt z rodziną, ale też zmniejszać konflikty interpersonalne pomiędzy samymi mieszkańcami.

WSPÓŁPRACA Z INSTYTUCJAMI

W toku pracy z mieszkańcem psycholog zdobywa wiedzę na jego temat. Na tej podstawie może w razie potrzeby sporządzić opinię psychologiczną dla zainteresowanych instytucji. W zależności od potrzeb w opiniach o mieszkańcu powinny znaleźć się informacje dotyczące: zdolności poznawczych (czasem ilorazu inteligencji), funkcjonowania emocjonalnego,

cech osobowości, kompetencji społecznych, zdolności komunikowania się, potrzeb, zainteresowań. Aby zdiagnozować wymienione obszary, psycholog dysponuje szeregiem narzędzi diagnozy psychologicznej – zarówno testami, kwestionariuszami, jak i metodami projekcyjnymi. Powinny być one dobierane adekwatnie do potrzeb oraz stanowić dla mieszkańca jak najlepszą pomoc.

Psycholog powinien pamiętać, że osoby zgłaszające się do niego nie z własnej inicjatywy – zarówno dorośli, jak i dzieci (kierowane na badania diagnostyczne lub zabiegi psychokorekcyjne) – zawsze muszą być przez niego informowane o celu postępowania, stosowanych metodach, wynikach i sposobie ich udostępnienia. Psycholog powinien starać się uzyskać akceptację tych osób wobec zaplanowanych przez niego czynności.

Jak wskazuje *Kodeks etyczno-zawodowy psychologa* Polskiego Towarzystwa Psychologicznego:

- » Naczelną wartością dla psychologa jest dobro drugiego człowieka. Celem jego działalności profesjonalnej jest niesienie pomocy innej osobie w rozwiązywaniu trudności życiowych i osiągnięciu lepszej jakości życia na drodze rozwoju indywidualnych możliwości oraz ulepszaniu kontaktów międzyludzkich.
- » Osobom korzystającym z diagnozy i terapii psychologicznej psycholog udziela informacji o stosowanych metodach i uzyskanych wynikach, kierując się dobrem tych osób. Psycholog unika postępowania stwarzającego ryzyko zagrożenia wartości cenionych przez klienta, a także okazji do błędnej interpretacji podawanych informacji.
- » Psychologa obowiązuje przestrzeganie tajemnicy zawodowej. Ujawnienie wiadomości objętych tajemnicą zawodową może nastąpić jedynie wtedy, gdy po

ważnie zagrożone jest bezpieczeństwo klienta lub innych osób.

- » Wnikanie w intymne, osobiste sprawy klienta dopuszczalne jest jedynie w takim zakresie, jaki wynika z celów pomocy psychologicznej.

PODSTAWA PRAWNA:

- » *Rozporządzenie MPiPS z dnia 23 sierpnia 2012 r. w sprawie domów pomocy społecznej* (Dz.U. z 2012 r. poz. 964 ze zm.).

BIBLIOGRAFIA:

- » *Kodeks etyczno-zawodowy psychologa*, Polskie Towarzystwo Psychologiczne, Warszawa 1991.
- » *Standardy psychologicznych świadczeń zdrowotnych*, Polskie Towarzystwo Psychologiczne, Warszawa 1999.

ANNA ROSIŃSKA-MŁYNEK

Psycholog, pedagog, certyfikowany psychoterapeuta Polskiego Towarzystwa Psychiatrycznego. Zawodowo związana z oddziałem psychiatrycznym i domem pomocy społecznej

KOMENTARZ

Możliwość zatrudnienia psychologa w domu pomocy społecznej w pełnym wymiarze czasu pracy, tzn. na cały etat, jest marzeniem dyrektorów. Niestety wielu z nich głównie z powodu ograniczeń finansowych staje przed wyborem: zatrudnić psychologa na cały etat czy opiekuna – osobę, która bezpośrednio realizuje zadania stawiane przed placówką.

Podstawowa działalność DPS-u polega przede wszystkim na zapewnieniu wysokich standardów usług opiekuńczo-pielęgniacych. Na tym skupia się dyrektor placówki i uwzględnia te aspekty podczas planowania budżetu i organizowania codziennego funkcjonowania DPS-u. Sprawa zatrudnienia psychologa schodzi z konieczności na dalszy plan. Poza ograniczeniami finansowymi dyrektor często spotyka się z niewielkim zainteresowaniem psychologów pracą w placówce takiej jak dom pomocy społecznej, ze względu na nieatrakcyjne zarobki, okrojony czas pracy, konieczność dojazdów do placówki, która często znajduje się poza miastem.

Wyjściem z tej trudnej sytuacji jest zatrudnianie psychologa „na godziny”. Organy nadzorujące funkcjonowanie DPS-ów uznają wówczas, że warunek narzucony przez ustawodawcę został spełniony – placówka zapewnia mieszkańcom dostęp do usług psychologa – ale my, dyrektorzy, wiemy, że działania te nie zaspokajają potrzeb środowiska domu tworzonych przez mieszkańców, ich rodziny oraz personel. Czy istnieje zatem rozwiązanie problemu? Mogłoby nim być zatrudnienie chociażby jednego psychologa w danym powiecie, który pracowałby w skupionych w samorządzie DPS-ach w kolejnych dniach tygodnia, minimum osiem godzin dziennie. Dobrym pomysłem byłaby współpraca ze stowarzyszeniem czy fundacją i wspólne aplikowanie o środki zewnętrzne, przeznaczone m.in. na zatrudnienie psychologa, który realizowałby konkretny projekt, adresowany np. do osób z zespołem otępiennym czy chorobą alkoholową. Może rozwiązaniem jest współpraca z uczelnią kształcąca studentów w tym zawodzie?

Psycholog nie tylko diagnozuje, ale i pracuje z mieszkańcem oraz jego rodziną, wykorzystując ich zasoby. Koncentruje się na tym, co można utrzymać na zadowalającym poziomie, co jeszcze rozwinąć, co zrehabilitować. Natomiast opiekun skupia się w swojej pracy jedynie na deficytach mieszkańca, brakach i niedostatkach. Dlatego obecność psychologa w DPS-ie wprowadza równowagę i pozwala na zachowanie dobrostanu zarówno mieszkańców, ich rodzin, jak i personelu.

KRYSZYNA BERDYŃSKA

Dyrektor Domu Pomocy Społecznej w Bornem Sulinowie